

Czym jest prawda? Klasyczna koncepcja prawdy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Mały leksykon postprawdy*, s. 77.
- Źródło: Karl Raimund Popper, *Wiedza obiektywna*, tłum. A. Chmielewski, Warszawa 1992, s. 404.

- Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*.
- Źródło: F. Nietzsche, *Teoriopoznawcze wprowadzenie o prawdzie i kłamstwie w sensie pozamoralnym*, [w:] *Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja*, t. nr 3 (51), tłum. K. Wolicki, s. 165–184.
- Źródło: Zygmunt Bauman.

Czym jest prawda? Klasyczna koncepcja prawdy

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Chcemy wiedzieć, czym jest prawda. Pragniemy ją trafnie rozpoznawać. Do czego jednak należy odnieść pojęcie prawdy? Spójrzmy na kilka przykładów: prawdziwe piękno, prawdziwa przyjemność, prawdziwa perła, prawdziwy sąd, prawdziwe zdanie. Widoczne jest, że prawdziwość odnosimy do różnych rzeczy.

Co więcej, pojęcie prawdy ujmowane może być w różnych aspektach. Na przykład aspektem moralnym prawdy, widocznym w przeciwstawieniu prawdzie kłamstwa jako czegoś moralnie nagannego, zajmuje się etyka.

Dla filozofii najważniejszy problem związany z prawdą to prawdziwość sądów składających się na naszą wiedzę o świecie. Zajmuje się tym jeden z działów filozofii – epistemologia, i dlatego można mówić o epistemicznym (poznawczym) aspekcie prawdy.

Epistemologia pyta, czy prawda poznawcza jest w ogóle możliwa do zdobycia i pod jakimi warunkami. Czym jest i jakie są jej kryteria. Od rozstrzygnięcia tych kwestii zależy ocena naszych możliwości poznawczych, strategii poznawczych itp. Na gruncie pytania o prawdę wypracowano istotną w dziejach filozofii klasyczną koncepcję prawdy. Wokół tej koncepcji skoncentrowane są cele, które będziesz realizować.

Twoje cele

- Zapoznasz się z klasyczną koncepcją prawdy oraz wybranymi innymi definicjami.
- Dokonasz analizy wybranych kontekstów problemu prawdy.

Przeczytaj

Czego oczekujemy od prawdy?

Najczęściej oczekujemy, że prawda jest możliwa. Oczekujemy więc wykazania, że sądy zawierają pewne właściwości, dzięki którym są prawdziwe, i te właściwości można będzie traktować jako kryteria prawdy. Kwestia istnienia kryterium prawdy dzieli nas na sceptyków z jednej strony i optymistów poznawczych z drugiej. Sceptycy kwestionują możliwość istnienia takiego kryterium, a zatem i osiągnięcia prawdy, optymiści uznają taką możliwość za realną.

Jeśli uznajemy możliwość prawdy, to często oczekujemy również, że będzie ona niezależna od okoliczności – miejsca, czasu, osób itp. Będzie więc prawdą absolutną, niezmienną. Czy taka prawda jest jednak osiągalna? Może osiągamy jedynie prawdy relatywne, czyli zależne od okoliczności? Odpowiedź na pytanie, w jakiej mierze jesteśmy w stanie dysponować prawdami absolutnymi, a w jakiej relatywnymi, dzieli nas na absolutystów i relatywistów.

Czemu przysługuje pojęcie prawdy?

Rozważmy prosty sąd: Ziemia jest kulista. Jest on zapewne prawdziwy. Warto jednak zapytać, czy prawdziwość obejmuje tylko sąd, czy też, a może przede wszystkim, obiekt sądu, czyli Ziemię. Mówiąc ogólnie: czy prawdziwość przysługuje sądom, czy też przedmiotom poznania (bytom)?

Pytanie to jest podłożem rozróżnienia między ontologicznym a epistemologicznym ujęciem prawdziwości. Pierwsze ujęcie oparte jest na tezie o pierwotnym charakterze prawdziwości bytu. Poprawność sądu lub pojęcia jest w tym przypadku wtórna wobec „źródłowej” prawdy obecnej w bycie.

Wedle drugiego ujęcia prawdziwość przysługuje jedynie sądom. W wersjach radykalnych ujęcie to może wiązać się z poglądem, że w ogóle proces poznania jest wyłącznie projekcją umysłu i nie ma istotnego związku z przedmiotem poznania. Istnieje również interpretacja, która ujmuje prawdę jako relację między sądem a przedmiotem lub – nieco inaczej – między myślą a rzeczywistością. Tym tropem podąża klasyczna koncepcja prawdy.

Klasyczna koncepcja prawdy

Koncepcja klasyczna, zwana też korespondencyjną, jest z pewnością najpoważniejszą konstrukcją filozoficzną dotyczącą prawdy. Pierwsze jej sformułowanie przypisuje się Arystotelesowi, natomiast dojrzała formuła jest dziełem Tomasza z Akwinu i brzmi tak: *veritas intellectus sit adaequatio intellectus et rei*, czyli: „prawda to zgodność (korespondencja, adekwatność) intelektu i rzeczy”.

Kryterium prawdziwości sądu polegałoby więc na jego zgodności z rzeczywistością. Klasycznej definicji towarzyszy założenie, iż rzeczywistość ta istnieje poza nami (stanowisko realizmu poznawczego) i może być w poznaniu uchwycona językowo (język ma funkcję reprezentacji faktów i rzeczy). Definicja ta wydaje się na pierwszy rzut oka przekonująca. Nie jest jednak wolna od wątpliwości, jeśli przyjrzymy się jej bliżej, zmierzając do wyjaśnienia, co się kryje pod kryterium zgodności.

Czy koncepcja klasyczna jest przekonująca?

Krytycy koncepcji klasycznej uważają, że trudno jest mówić o zgodności dwu zasadniczo różnych obiektów – sądu, jako czegoś, co znajduje się w intelekcie, i rzeczy. Należą one do różnych sfer rzeczywistości i nie bardzo wiadomo, jak mielibyśmy je porównać, by orzekać o ich domniemanej identyczności lub podobieństwie. Argumenty te skłaniają do pewnego sceptycyzmu co do możliwości stosowania kryterium zgodności. Zwolennicy koncepcji klasycznej twierdzą w odpowiedzi na te zarzuty, że nie chodzi bynajmniej o identyczność dwu niesprowadzalnych do siebie bytów. [K. Ajdukiewicz](#) pisał na ten temat tak:

“ Zasadniczą myśl klasycznej definicji prawdy można wyrazić w sposób następujący: Myśl *m* jest prawdziwa, to znaczy: myśl *m* stwierdza, że jest tak a tak, i rzeczywiście jest tak a tak.

Interpretacja Ajdukiewicza nie pozwala jednak na przewyciężenie tzw. paradoksu kłamcy, co jest swojego rodzaju testem na prawidłowość definicji prawdy. Paradoks ten polega na tym, że jeśli pytamy o prawdziwość

Kazimierz Ajdukiewicz (1890 - 1963 r.)

Ajdukiewicz był profesorem Uniwersytetu Jana Kazimierza, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Uniwersytetu Warszawskiego, a także członkiem Polskiej Akademii Nauk oraz Polskiej Akademii Umiejętności.

twierdzenia: ja teraz kłamię, to każda odpowiedź doprowadza nas do sprzeczności. Jeśli ktoś kłamie, to w twierdzeniu mówi prawdę, więc nie kłamie, co jest sprzeczne z twierdzeniem. Jeśli natomiast mówi prawdę, to znaczy, że – zgodnie z twierdzeniem – kłamie, co także daje sprzeczność. Nader ciekawe rozwiązanie trudności definicji klasycznej i paradoksu kłamcy dał [A. Tarski](#), tworząc semantyczną definicję prawdy. Jest ona jednak stosowana przede wszystkim do języków formalnych, czyli takich, które są celowo stwarzane przez ludzi, jak na przykład język matematyki, chemii lub informatyki.

Inne definicje prawdy

Istnieją również nieklasyczne definicje prawdy, które odrzucają kwestię zgodności i zastępują ją innymi ujęciami prawdziwości. Do najbardziej znanych należą:

- **Koherencyjna koncepcja prawdy**, która operuje kryterium spójności (koherencji) danego twierdzenia z jakimś istniejącym systemem twierdzeń. Prawdziwość zależy więc od tego, czy można, bez popadnięcia w sprzeczność, włączyć dane twierdzenie do systemu. Przyjmuje się przy tym, że system ten jest ograniczony np. do dyscypliny lub teorii naukowej. Konsekwencją tej teorii jest oczywiście to, że prawdziwość danego twierdzenia będzie oceniana różnie w odniesieniu do różnych systemów twierdzeń. Mamy więc do czynienia

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

z koncepcją o charakterze relatywistycznym, która odrzuca możliwość istnienia prawdy absolutnej.

- **Pragmatystyczna koncepcja prawdy**, wywodząca prawdziwość sądów z tego, że sprawdzają się w sytuacjach praktycznych, w uproszczeniu mówiąc, są użyteczne. Z punktu widzenia filozofii pragmatyzmu pojęcia, twierdzenia czy teorie (także filozoficzne lub religijne) są narzędziami sprawnego działania i w tej perspektywie powinny być oceniane jako prawdziwe bądź nie. Związanie prawdziwości z tym, co ludzie uznają w danych warunkach za użyteczne, pozwala również traktować tę koncepcję jako relatywistyczną.
- **Definicja oczywistościowa**, odwołująca się do odczuwania w umyśle oczywistej prawdziwości danego twierdzenia. Definicję tę kojarzy się z Kartezjuszem i jego słynnym twierdzeniem *cogito, ergo sum*. Już wcześniej jednak była ona używana na przykład w kwestii istnienia Boga - twierdzenie *Bóg istnieje* jest dla umysłu tak oczywiste, że nie mogę pomyśleć jego zaprzeczenia bądź odczuwam oczywistą fałszywość tego zaprzeczenia.

Należy też odnotować stanowisko redundancyjne, kwestionujące w ogóle konieczność używania pojęcia prawdy. Jego zwolennicy twierdzą, że dodanie do twierdzenia sformułowania *prawdą jest, że...* lub *prawdziwy...* niczego nie wnosi do treści twierdzenia i ma wyłącznie sens psychologiczny lub retoryczny. Na przykład treść twierdzenia *prawdą jest, że słońce jest gorące* jest równoważna treści twierdzenia *słońce jest gorące*.

Słownik

sąd

jedno z podstawowych pojęć filozofii umysłu oraz epistemologii; zdanie potwierdzające lub zaprzeczające pewnemu stanowi rzeczy, może być prawdziwe lub fałszywe

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Rozwiąż test. Przeczytaj pierwsze zdanie. Po lekturze zaznacz o jakiej koncepcji prawdy mówi to zdanie. Jeśli nie potrafisz odpowiedzieć, przeczytaj drugie zdanie i wówczas zaznacz odpowiedź. Zastosuj tę procedurę do wszystkich pytań.

Test

**Sprawdź swoją
wiedzę na temat
koncepcji prawdy,
biorąc udział
w grze.**

Liczba pytań:

5

Limit czasu:

10 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń prawdziwość poniższych zdań.

Twierdzenie	Prawda	Fałsz
Klasyczna koncepcja prawdy ma swoje początki w starożytności.	☐	☐
Optymista poznawczy zakłada, że nie można dociec prawdy, posługując się wyłącznie rozumem.	☐	☐
Sąd absolutnie prawdziwy zachowuje prawdziwość niezależnie od okoliczności.	☐	☐
Relatywista zakłada, że możemy zdobyć jedynie prawdy względne.	☐	☐

Ćwiczenie 2

Uzupełnij zdania poniższymi propozycjami.

rzeczy, spójność, prawda, byt

Formuła Tomasza z Akwinu brzmi: prawda to zgodność intelektu i

Wedle redundancyjnej koncepcji prawdy słowo nie powinno być używane.

Kryterium prawdziwości w przypadku koncepcji koherencyjnej jest

Wedle ontologicznego ujęcia prawdy tym, czemu przysługuje ona przede wszystkim, jest

Ćwiczenie 3

Poznawczym aspektem prawdy zajmuje się...

- epistemologia.
- etyka.
- estetyka.
- mereologia.

Ćwiczenie 4

Moralnym aspektem prawdy zajmuje się...

- estetyka.
- epistemologia.
- mereologia.
- etyka.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Ćwiczenie 8

Unikanie w twierdzeniach pojęcia prawdy postulują zwolennicy koncepcji prawdy...

- redundancyjnej.
- oczywistościowej.
- koherencyjnej.
- klasycznej.

Ćwiczenie 9

Twórcą semantycznej koncepcji prawdy był...

- K. Ajdukiewicz.
- B. Russell.
- Tomasz z Akwinu.
- A. Tarski.

Ćwiczenie 10

Przeczytaj fragment książki K.R. Poppera i odpowiedz na pytanie: jakie rodzaje rozumienia prawdy są wskazane przez sędziego jako niepożądane dla świadka?

” Karl Raimund Popper

Wiedza obiektywna

Sędzia nakazujący świadkowi mówić prawdę nie każe mu mówić tego, co on uważa za użyteczne dla siebie czy dla kogoś innego. Sędzia nakazuje świadkowi mówić prawdę i tylko prawdę, ale nie mówi: Żądamy od ciebie, abyś tylko nie popadł w sprzeczność (...)

Źródło: Karl Raimund Popper, *Wiedza obiektywna*, tłum. A. Chmielewski, Warszawa 1992, s. 404.

Ćwiczenie 11

Przeczytaj tekst Arystotelesa i odpowiedz na pytanie: dlaczego wg Arystotelesa jedne sądy mogą być raz prawdziwe, a raz fałszywe, natomiast inne są zawsze albo prawdziwe, albo fałszywe?

” Arystoteles

Metafizyka

Co się tyczy rzeczy przypadkowych, to ta sama opinia czy to samo twierdzenie staje się fałszywe i prawdziwe i jest możliwe, że raz będzie prawdziwe, to znowu fałszywe. Natomiast co do rzeczy, które nie mogą być inne (niż są), to sądy o nich nie będą raz prawdziwe, to znowu fałszywe, lecz te same sądy będą zawsze prawdziwe albo zawsze fałszywe.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*.

Ćwiczenie 12

Wielkim krytykiem klasycznego rozumienia prawdy był Fryderyk Nietzsche. Krytyka jego nie polegała jednak na zastąpieniu definicji klasycznej np. którąś z definicji nieklasycznych, tylko na zaproponowaniu radykalnie innego rozumienia ludzkiego poznania i prawdy.

- Przeczytaj tekst F. Nietzschego.
- Znajdź założenia definicji klasycznej, które Nietzsche odrzuca.

” F. Nietzsche

Teoriopoznawcze wprowadzenie o prawdzie i kłamstwie w sensie pozamoralnym

Ustalone mianowicie zostaje przy tym, co ma odtąd być «prawdą», tzn. wynalezione zostaje wszędzie po równi ważne i zobowiązujące określanie rzeczy i prawodawstwo języka ustanawia zarazem pierwsze prawa prawdy (...). Jeśli ktoś schowa rzecz jakąś za krzakiem i tam też jej potem poszuka i znajdzie, to niewiele jest w takim szukaniu i znalezieniu do pochwały: otóż tak jest właśnie z tym szukaniem i znajdowaniem «prawdy» w obrębie strefy rozumu.

Źródło: F. Nietzsche, *Teoriopoznawcze wprowadzenie o prawdzie i kłamstwie w sensie pozamoralnym*, [w:] *Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja*, t. nr 3 (51), tłum. K. Wolicki, s. 165–184.

Ćwiczenie 13

W ostatnich latach upowszechniło się pojęcie postprawda. Przedrostek *post* oznacza późniejszą formę czegoś, w tym przypadku prawdy w jej klasycznej formule.

- Krótko opisz różnicę między prawdą w klasycznym sensie i postprawdą.
- Odpowiedz na pytanie: Czy jest trafny pogląd, że źródłem postprawdy są przede wszystkim media społecznościowe? Rozważ zdanie współczesnego socjologa:

” Zygmunt Bauman

Ludzie korzystają z mediów społecznościowych nie po to, by się jednoczyć, nie po to, by poszerzać swoje horyzonty, lecz przeciwnie – aby utworzyć sobie pewną strefę komfortu, w której jedyną rzeczą, którą słyszą, to echo własnego głosu, odbicie własnej twarzy.

Źródło: Zygmunt Bauman.

” *Mały leksykon postprawdy*

(...) odnosi się do lub opisuje sytuację, w której obiektywne fakty mają mniejsze znaczenie w kształtowaniu opinii publicznej niż odwołania do emocji i osobistych przekonań.

Źródło: *Mały leksykon postprawdy*, s. 77.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym jest prawda? Klasyczna koncepcja prawdy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VIII. Filozofia Arystotelesa jako próba pogodzenia dotychczasowych opozycji filozoficznych.

Uczeń:

5) omawia jedno z innych ponadczasowych osiągnięć filozofii Arystotelesa (do wyboru: klasyczna koncepcja prawdy, koncepcja eudaimonii jako celu ludzkiego życia, koncepcja przyjaźni, typologia i ocena ustrojów politycznych).

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

4. Wybrane spory epistemologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o naturę i kryterium prawdy (klasyczna lub korespondencyjna koncepcja prawdy – koncepcje nieklasyczne, zwłaszcza koherencyjna i pragmatyczna).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się z klasyczną koncepcją prawdy oraz wybranymi innymi definicjami.
- Dokonasz analizy wybranych kontekstów problemu prawdy.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje pojęcie *sądu*;
- podejmuje próbę scharakteryzowania dobra i prawdy;
- poznaje definicje prawdy: klasyczną, koherencyjną, pragmatystyczną i oczywistościową.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym jest prawda? Klasyczna koncepcja prawdy”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1, 2 i 3 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem

zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Czym jest prawda?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszytach minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Gra edukacyjna”. Wybrany uczeń odczytuje treść polecenia: *Przyporządkuj każdą wypowiedź do jednej z koncepcji prawdy*. Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 4. Uczniowie w zespołach dwuosobowych wspólnie rozwiązują zadanie. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.
4. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 5-8. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
5. Ostatnią partię ćwiczeń (nr 9-13) uczniowie wykonują wspólnie i omawiają je razem z nauczycielem.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz referat na temat: *Czego oczekujemy od prawdy?*

Materiały pomocnicze:

- Martens E., *Dydaktyka filozoficzna*, w: „Edukacja Filozoficzna” 6 (1988).
- Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, tłum. P. Domański, Warszawa 2003.
- Baer U., *Gry dyskusyjne*, Lublin 2000.
- *Filozofia w szkole. Współczesne dylematy i wyzwania etyczne*, t. 6, red. B. Burlikowski i W. Rechlewicz, Kielce 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.